

สภาพของปัญหา

หากการพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การปกครองระบอบประชาธิปไตย¹ แล้ว ปัญหาทางการเมืองโดยทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายก็คือ ปัญหาที่เกี่ยวกับการธำรงรักษาไว้ซึ่งระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย หรืออาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งก็คือ "ปัญหาเสถียรภาพของการปกครองระบอบประชาธิปไตย" ปัญหาดังกล่าวนี้ เป็นปัญหาพื้นฐานของแทบทุกระบบการเมืองในประเทศต่างหากที่ต้องการจะมีการปกครองแบบดังกล่าว กล่าวคือ แม้ว่าเงื่อนไขที่จำเป็นและสถาบันต่าง ๆ ทางการเมือง เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ พรรคการเมือง สถาบันแทนราษฎร ฯลฯ จะได้มีการก่อตั้งอย่างสมบูรณ์แล้วก็ตาม แต่ก็ยังปรากฏว่าความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยก็ยังคงมีอยู่เสมอ ข้อเท็จจริงเช่นนี้ นักรัฐศาสตร์ต่าง ๆ พยายามที่จะหาสาเหตุเพื่อมาอธิบายว่า เพราะเหตุใด ประชาธิปไตย จึงประสบความสำเร็จอย่างงดงามในสังคมหนึ่ง แต่ต้องล้มเหลวในอีกสังคมหนึ่ง

¹ คำว่า "ประชาธิปไตย" ในที่นี้หมายถึง รูปแบบการปกครองซึ่งอำนาจอธิปไตย อยู่ในมือของประชาชนและประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั้นไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม โดยผ่านระบบการมีผู้แทน - การเลือกตั้งที่มีขึ้นเป็นระยะ ๆ ดู Webster's Seventh New Colligate Dictionary (Springfield, Mass. : G & C Merriam Company, 1967), "Democracy, (b)" p. 129; and, Robert A. Dahl, A Preface to Democratic Theory (Chicago : The University of Chicago Press, 1956), pp. 3, 34. อ้างใน ดิฉิต ธีรเวคิน "การเมืองไทยกับประชาธิปไตย." รัฐศาสตร์สาร 1 (มีนาคม - เมษายน, 2516) : 1-4.

การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย พ.ศ. 2475 เป็นความพยายามที่จะนำระบอบประชาธิปไตยมาใช้เป็นหลักหรือเป็นกติกาในการปกครองประเทศ กระนั้นก็ตามกว่า 40 ปีที่ผ่านมา การปกครองระบอบประชาธิปไตยต้องล้มลุกคลุกคลานอยู่เสมอมา ดังจะเห็นได้ว่า ได้มีการ กบฏ ปฏิวัติ รัฐประหาร และการยึดอำนาจโดยกำลังทหาร เพื่อล้มเลิกระบอบประชาธิปไตยอยู่เนือง ๆ¹ ปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าวนี้ นักรัฐศาสตร์ได้พยายามที่จะอธิบายและวิเคราะห์ถึงสาเหตุต่าง ๆ ในหลาย ๆ ด้าน อาทิ การขาดระบบพรรคการเมือง ที่มีพรรคการเมืองใหญ่น้อยพรรค พรรคการเมืองที่เป็นอยู่ไม่มีระเบียบวินัย เป็นผลให้ระบบพรรคการเมืองของไทยไม่มั่นคง และสถาบันรัฐสภาไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพได้² อย่างไรก็ตามก็ อาจจะกล่าวได้เช่นกันว่า ความสำเร็จของการปกครอง

¹ ในช่วง 41 ปีระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2516 มีการเปลี่ยนรัฐบาลถึง 34 ชุด รวมทั้งชุดรัฐบาลของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ มีตัวบุคคลดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมา 12 คน ในจำนวนนี้เป็นพลเรือนถึง 8 คนก็จริง แต่เมื่อนับระยะเวลาของการครองอำนาจแล้ว นายกรัฐมนตรี (พระยามโนฯ - คง - ทวี - เสนีย์ - ปรีดี - ชำรง - พจน์) ครองอำนาจอยู่เพียง 4 ปีเศษ ในระยะ 41 ปีที่ผ่านมา เกือบตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงและครองอำนาจการเมืองกระทำโดยวิธีการใช้กำลังและอิทธิพลสนับสนุนทางทหาร." โปรคยู รายละเอียดใน เสน่ห์ จามริก. "การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม." วารสารธรรมศาสตร์ 3 (พฤษภาคม, 2517) : 163.

² โปรคยูผลงานของ กระทบทองธรรมชาติ. รัฐสภาในระบบการปกครองของไทย (พระนคร : โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย (พระนคร : โรงพิมพ์สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย) 2512 เป็นอาทิ.

ระบอบประชาธิปไตยในแต่ละระบบการเมืองนั้น¹ นอกจากจะขึ้นอยู่กับ ความสมบูรณ์แห่งเงื่อนไขต่าง ๆ และการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของสถาบันการเมืองแล้ว ยังขึ้นอยู่กับว่าประชาชนในแต่ละสังคมนั้น มีความเชื่อมั่น ศรัทธา ต่อบอบประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้อง หรือเอื้ออำนวยต่อบอบการปกครองดังกล่าวหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้ เนื่องมาจากว่า หากพลเมืองในสังคมนั้นมีความเชื่อมั่นศรัทธาต่อบอบประชาธิปไตย มีวิถีชีวิตและจิตใจเป็นประชาธิปไตยแล้ว ก็จะเป็นผลให้การปกครองของระบอบประชาธิปไตยในสังคมนั้น ประสบผลสำเร็จได้ ฉะนั้น ความสำเร็จของการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย นอกจากจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ ที่สมบูรณ์และการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพทางการเมืองแล้ว ยังขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยอีกด้วยว่า มีลักษณะเอื้ออำนวยต่อรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย หรือไม่เพียงใด

จุดประสงค์สำคัญของการศึกษาวิจัยนี้ คือ การพยายามที่จะนำแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองมาอธิบายและวิเคราะห์ ปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยในส่วนตัวว่าการปกครองแบบประชาธิปไตยไม่ประสบผลสำเร็จในสังคมไทยนั้นสืบเนื่องจาก วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยมีลักษณะไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น ถูกต้องหรือไม่เพียงใด และวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยเป็นอย่างไร มีลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย บ้างหรือไม่

¹ คำว่า "ความสำเร็จของการปกครองระบอบประชาธิปไตย" ในการวิจัยนี้ หมายถึง การที่แต่ละระบบการเมืองยึดมั่นและยอมรับในหลักการตลอดจน วิธีการแบบประชาธิปไตย ในการจัดตั้งรัฐบาลและจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งนี้ การที่ระบบการเมืองนั้น ๆ ยึดมั่นในหลักการและวิธีการดังกล่าว จะนำไปสู่การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และประชาชนจะมีประสบการณ์ที่ต่อเนื่องในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น ภาวะแห่งการต่อเนื่องเช่นนี้โดยปราศจากการปฏิวัติ รัฐประหาร และยึดอำนาจ จึงหมายถึงความสำเร็จของการปกครองระบอบประชาธิปไตย.

การศึกษาเชิงวัฒนธรรมทางการเมือง เป็นแนวความคิดหรือวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์อย่างหนึ่งที่สามารถนำมาใช้วิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองได้ วัฒนธรรมทางการเมืองนั้น เป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งของระบบการเมือง เช่น มีนักรัฐศาสตร์หลายคน ได้อธิบายไว้ว่า การพัฒนาทางการเมือง เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมทางการเมือง

อัลมอนต์และเพาเวลล์ อธิบายว่า การมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีเหตุผล และการจำแนกหน้าที่อย่างชัดเจนของโครงสร้างต่าง ๆ ทางการเมือง สิ่งเหล่านี้จะช่วยกระตุ้นให้ระบบการเมืองทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹

อัลมอนต์และเวอร์บา อธิบายว่า ความสำเร็จของการปกครองระบอบประชาธิปไตยในแต่ละสังคม ย่อมต้องอาศัยการที่ประชาชนหรือสมาชิกในสังคมนั้น ๆ มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย²

อาจกล่าวได้ว่า การที่ประชาชนมีจิตใจแบบประชาธิปไตย มีทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยม ที่เอื้ออำนวยและส่งเสริมต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย หมายถึง การที่ประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อเสถียรภาพของ

1

Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr., Comparative Politics : A Developmental Approach (Boston : Little, Brown and Company, 1966), pp. 50-63.

2

Gabriel A. Almond and Sydney Verba, The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nation (Boston : Little, Brown and Company, 1965), pp. 23-25.

การปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นวิธีการศึกษาที่เน้นในเรื่องวัฒนธรรมทางการเมือง จึงเป็นวิธีการศึกษาอีกแนวหนึ่งที่สามารถนำมาใช้วิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองในแต่ละสังคมได้เช่นเดียวกับวิธีการศึกษาในลักษณะอื่น ๆ

จากการศึกษาและวิจัยที่ผ่านมาได้พบว่า สาเหตุประการหนึ่งของความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยของไทยนั้น เป็นผลเนื่องมาจากวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทย มีลักษณะไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยเท่าใดนัก ทินพันธุ นาคะตะ พบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยยังไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ระบบการศึกษาชั้นอุดมศึกษา และกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย เป็นกลไกสำคัญที่อบรมกล่อมเกล่าให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบล้าหลัง ซึ่งสามารถเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับระบบการเมืองที่เป็นอยู่จริง ซึ่งมีใช่เป็นแบบในอุดมคติที่คาดหวัง นิสิตนักศึกษาของไทย ถูกครอบงำโดยวัฒนธรรมทางการเมืองที่ขัดกันสองแบบคือ มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการค่อนข้างสูง และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย¹ สุจิต บุญบงการ พบว่า นิสิตนักศึกษามีความสนใจในทางการเมืองพอสมควร² รวมทั้งลักษณะของระบบการศึกษา

1

Thinapan Nakata, The Problems of Democracy in Thailand : A Study of Political Culture and Socialization of College Students (Bangkok : Praepittaya, 1975), pp. 248-262.

2

Suchit Boonbongkarn, "Higher Education and Political Development in Thailand," Unpublished Ph.D. Thesis, Fletcher School of Law and Diplomacy, 1968), และ สุจิต บุญบงการ. "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมือง," ใน วรรณไวทยาการ : รัฐศาสตร์ (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514).

ที่เป็นอยู่ของไทยแบบเดิม ไม่เอื้ออำนวยต่อการสร้างเสริมให้นักศึกษามีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเท่าที่ควร สิ่งนี้นับเป็นผลมาจากหลักสูตรและแนวการสอนกิจกรรมภายในคณะและมหาวิทยาลัย ตลอดจนการบริหารมหาวิทยาลัย¹ และกมล สมวิเชียร ได้ให้ข้อสังเกตไว้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของประชากรบางกลุ่ม โดยเฉพาะค่านิยมของนักศึกษาไทย ได้แก่ ค่านิยม อุนินทรีย์ ทักษะ ที่มีต่อโลก และสังคมของนิสิตนักศึกษาไว้ว่า ไม่ได้แตกต่างกันมากนัก ยิ่งไปกว่านั้น ค่านิยมของนักศึกษากับ นักเรียนมัธยม หรือมวลชนทั่วไป ก็ไม่แตกต่างกันมากนักเช่นกัน ซึ่งผิดกับนักศึกษาในต่างประเทศ กล่าวคือ นักศึกษาไทยส่วนใหญ่จะไม่ค่อยสนใจการเมือง และมีค่านิยมแบบอนุรักษนิยม คือ ยังเคารพในฐานะและอำนาจของผู้ปกครอง² จากผลงานของนักรัฐศาสตร์ทั้งสามนี้ แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา (ปริญญาตรี) มีลักษณะที่ไม่เอื้ออำนวยต่อระบอบประชาธิปไตย สิ่งที่น่าจะศึกษาต่อไปก็คือ การศึกษาวิจัยในกลุ่มประชากรใหม่ ๆ เพื่อเป็นการศึกษาต่อจากผู้ที่ได้ศึกษาไว้แล้ว จะได้ใช้เป็นแนวทางของการศึกษาและวิจัยต่อไป หรืออาจจะหาข้อยุติได้ในที่สุด

ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นว่าน่าจะได้มีการศึกษาวิจัยถึงนิสิตนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา (ผู้จบชั้นปริญญาตรีมาแล้ว) ว่า นิสิตนักศึกษาในระดับนี้มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันไปจากประชากรกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้ถูกศึกษามาแล้วบ้างหรือไม่ อย่างไร จึงทกลงใจ

¹ Suchit Boonbongkarn, "Thai Students Political Interests and Attitudes," The Journal of Social Sciences, VI (October 1969), p. 164-87.

² กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยในสังคมไทย (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2516).

ที่จะให้นักศึกษาชั้นปริญญาโทของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เป็นประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

ความสำคัญของปัญหา

ประเด็นสำคัญประการหนึ่งในการศึกษาดังประชาติไทย ก็คือ มีปัจจัยใดบ้างที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดเสถียรภาพของการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้ ซึ่งได้มีนักรัฐศาสตร์จำนวนมาก ได้อธิบายไว้ต่าง ๆ อาทิ บางคนกล่าวว่า การพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องของการพัฒนาของระบบกฎหมาย¹ บางคนถือว่า ขึ้นอยู่กับการพัฒนาทางการเมืองบริหาร บางคนถือว่า ขึ้นอยู่กับการแบ่งแยกหน้าที่ของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ และบูรณาภาพแห่งชาติ แต่บางคนก็ถือว่า ขึ้นอยู่กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ² นอกจากนี้ยังมีนักรัฐศาสตร์หลายท่านได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนาทางการเมือง ขึ้นอยู่กับความเจริญของวัฒนธรรมทางการเมืองของคนส่วนใหญ่ในสังคม ก็จะต้องมีความเชื่อและความศรัทธาที่มีเหตุผล รัฐวิเคราะห วิจารณ์ และมองโลก

1

Lucian W. Pye, Aspects of Political Development (Boston : Little, Brown and Company, 1966), p. 58.

2

Ralph Eribanti, et al., eds., Political and Administrative Development (Durham : Duke University Press, 1967); Samuel P. Huntington, "Political Development and Political Decay," World Politics, 17 (April, 1965), 386-450; and James S. Coleman, "The Political Systems of Developing Areas," in The Politics of Developing Areas, Gabriel A. Almond and James S. Coleman, ed. (New Jersey : Princeton University Press, 1960), pp. 532-78

อ้างใน ทินพันธุ์ นาคะตะ, "การพัฒนาทางการเมือง : บทวิเคราะห์และสำรวจเอกสารทางวิชาการ," พัฒนบริหารศาสตร์, 14 (มกราคม 2516) : 81.

ตามความเป็นจริง ความสำเร็จของการปกครองแบบประชาธิปไตย ขึ้นอยู่กับการมี
วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของ
ประชาชนในสังคมนั้น ¹

ดังนั้น การมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หรือการมีจิตใจแบบ
ประชาธิปไตย จึงเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต่อความสำเร็จของการปกครองดังกล่าว และมีผล
กระทบต่อความสำเร็จของความเจริญในด้านอื่น ๆ ด้วย ซึ่งจะมีผลให้เกิดเสถียรภาพของ
การปกครองแบบประชาธิปไตย ได้อีกโสดหนึ่งด้วยเช่นกัน หากคนในสังคมไม่มีจิตใจเป็น
แบบประชาธิปไตย ไม่มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย
แล้ว ก็ยากที่จะให้ประชาธิปไตยบรรลุผลสำเร็จได้ และจะมีผลกระทบบถึงความเจริญด้านอื่น ๆ
ตามมาอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่า การปกครองแบบประชาธิปไตย จะมีเสถียรภาพได้ก็ต่อเมื่อ
ผู้ปกครองและผู้ใ้ปกครอง ซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ของสังคม มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบ
ประชาธิปไตย

ความสำคัญของปัญหาก็คือ นิสิตนักศึกษาได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง
เป็นผู้นำของสังคม บทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษาในประเทศไทยมีความสำคัญต่อ
การอยู่รอดของประเทศ เพราะเป็นพลังทางการเมืองที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษ
วิจัยของ สัจจิต บุญบงการ และ ทินพันธุ์ นาคะตะ ได้พบว่า นิสิตนักศึกษาในสถาบันชั้น
อุดมศึกษา ยังมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่ส่งเสริมต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยมากนัก
จึงน่าจะศึกษาว่า นิสิตนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษามีวัฒนธรรมทางการเมืองเช่นใด ซึ่งถ้า

¹ Almond and Powell, Comparative Politics : A Developmental Approach, pp. 50-63 ; and Almond and Verba, The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nations, pp. 23-25.

นิสิตนักศึกษาในระดับปริญญาโท (บัณฑิตศึกษา) ซึ่งจะเป็นผู้รับผิดชอบต่ออนาคตของชาติ
 ในขั้นสูงนั้น มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่เอื้ออำนวยต่อระบอบประชาธิปไตยแล้ว
 เสถียรภาพของการปกครองระบอบประชาธิปไตย หรือ การพัฒนาทางการเมืองของไทย
 ก็ยากที่จะเกิดขึ้นได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

โครงการศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทาง
 การเมือง มาอธิบาย วิเคราะห์ ปัญหาของการพัฒนาการเมืองไทย ซึ่งในที่นี้หมายถึง
 เสถียรภาพของการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกันว่า
 เพราะเหตุใดการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยจึงไม่ประสบผลสำเร็จ ที่เป็น
 เช่นนั้นส่วนหนึ่ง เป็นเพราะวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยมีลักษณะไม่เอื้ออำนวยต่อ
 รูปแบบการปกครองดังกล่าวหรือไม่ และวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย ได้รับอิทธิพล
 จากกระบวนการธรรมสังฆอน หรือการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการ
 ปกครองระบอบประชาธิปไตยได้บ้างหรือไม่

ในที่นี้ จึงมุ่งที่จะศึกษาว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาในระดับ
 ปริญญาโทหรือบัณฑิตศึกษา ของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มีลักษณะอย่างไร เอื้ออำนวย
 ต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยหรือไม่ ซึ่งจากการศึกษานี้ จะทำให้ทราบได้ว่า ระบบ
 การศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษานั้นมีอิทธิพล และเป็นตัวกำหนด หรือมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลง
 วัฒนธรรมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษา หรือไม่ รวมทั้ง ตัวแปรอื่นต่าง ๆ ได้แก่ สาขาวิชา
 (คณะที่ศึกษา) ประสบการณ์ในการทำงาน อายุ จะมีอิทธิพลในการกำหนดลักษณะวัฒนธรรม
 ทางการเมืองโดยทั่วไป อย่างไรบ้าง หรือไม่ ทั้งนี้ หากการศึกษาวิจัยดังกล่าวปรากฏผล
 ออกมาว่า นิสิตนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่ขัดต่อการปกครอง

ระบอบประชาธิปไตยแล้ว ก็อาจจะสรุปได้ว่า สาเหตุประการหนึ่งที่ระบอบประชาธิปไตย
ของไทยไม่ประสบผลสำเร็จ ก็คือ วัฒนธรรมทางการเมืองไทยไม่เป็นประชาธิปไตย

ขอบเขตของการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาวิจัยนี้ถูกจำกัดด้วยเวลาและทรัพยากร และเพื่อให้การศึกษา
วิจัยนี้มีความแน่นอนรัดกุมยิ่งขึ้น จึงขอกำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัย ดังนี้

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย ในที่นี้หมายถึง ทัศนคติ
ความเชื่อ ค่านิยม ที่สอดคล้องและเอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยของคนไทย
หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การมีจิตใจแบบประชาธิปไตย

ส่วนประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา ในที่นี้ คือ นักศึกษาในระดับปริญญาโท
(บัณฑิตศึกษา) โดยจะทำการศึกษาเฉพาะนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐประศาสนศาสตร์
คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ คณะบริหารธุรกิจ และคณะสถิติประยุกต์ ที่ศึกษาในระหว่างปีการ
ศึกษา 2519 และปีการศึกษา 2520 ของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ซึ่งผลการศึกษา
วิจัยที่ได้รับนั้น หมายถึง วัฒนธรรมทางการเมืองของประชากรที่นำมาศึกษา

สำหรับเหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาวิจัย โดยใช้ศึกษาระดับปริญญาโท ของ
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์เป็นประชากรนั้น มีดังนี้ :

1. เป็นสถานการศึกษาชั้นสูงในระดับบัณฑิตศึกษา มีฐานะเทียบเท่ามหาวิทยาลัย
สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย¹ มีจุดประสงค์ที่จะให้การบริการทางวิชาการทางด้านการบริหาร
และการพัฒนา ซึ่งดำเนินการโดย คณะต่าง ๆ รวม 4 คณะ กล่าวคือ คณะรัฐประศาสนศาสตร์
คณะบริหารธุรกิจ คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ และคณะสถิติประยุกต์ ซึ่งจะผลิตบัณฑิตเฉพาะระดับ

¹ หนังสือครบรอบปีของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ปีที่ 9 พ.ศ. 2518.

ปริญญาโทให้ออกไปรับใช้สังคมทั้งในส่วนราชการและเอกชน ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งก็คือ นักศึกษาของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ทุกคณะ จะต้องทำการศึกษาแบบเต็มเวลา ซึ่งผิดกับนักศึกษาระดับปริญญาโทของมหาวิทยาลัยอื่น ๆ

2. จุดประสงค์ของการก่อตั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ประการหนึ่งก็คือนำที่จะพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพของบุคคลากรในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะระบบราชการ (รวมทั้ง เอกชน) ฉะนั้น นักศึกษาส่วนใหญ่ของบัณฑิตศึกษาแห่งนี้ จึงได้แก่ ผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมาแล้ว และในอนาคตอันใกล้บุคคลเหล่านี้ก็จะเป็นผู้นำของสังคม มีบทบาทในการพัฒนาประเทศระดับสูงต่อไป

3. วิวัฒนาการของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์นั้น สืบเนื่องมาจากคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งกำเนิดของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เป็นผลมาจากจุดประสงค์ที่จะพัฒนาประสิทธิภาพของระบบราชการ เช่นเดียวกับการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มุ่งจะผลิตบัณฑิตออกไปรับใช้ระบบราชการ¹

วิธีดำเนินการวิจัย :

โครงการศึกษาวิจัยนี้จะดำเนินการศึกษาวิจัยใน 2 ลักษณะ คือ

1. วิธีการรวบรวมข้อมูลแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยวิธีการพรรณนา
2. การวิจัยสนาม (Field Research) โดยการทอดแบบสอบถาม

¹ ลีชิต ชีร์เวคิน, "ระดับการพัฒนาทางวิชาการของรัฐศาสตร์ในประเทศไทย," รัฐศาสตร์สาร, 2 (พฤษภาคม - ตุลาคม, 2517) : 35, 49.

ประโยชน์ของการศึกษา

หากยอมรับว่าการพัฒนาทางการเมือง หมายถึง เสถียรภาพของระบอบประชาธิปไตย และระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่จำเป็นและเป็นไปได้สำหรับสังคมไทย เพราะเป็นรูปแบบการปกครองที่เดว่น้อยที่สุด เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน เป็นการปกครองโดยยึดหลักเกณฑ์ของกฎหมาย เคารพในความเท่าเทียมกัน ศักดิ์ศรีและเสรีภาพของมนุษย์ ยึดหลักการเสียงส่วนใหญ่ และให้ความคุ้มครองเสียงส่วนน้อย ป้องกันการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม ตลอดจนยอมรับการแสดงความคิดเห็นอย่างสันติ เหตุผลดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่า เพราะเหตุใดจึงควรรักษาไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยให้มีเสถียรภาพถาวรในสังคมไทย หนทางหนึ่งที่จะรักษาไว้ ได้แก่ การที่ประชาชนจะต้องรักและศรัทธาต่อระบอบประชาธิปไตย เพราะระบอบประชาธิปไตย มีหลักการที่ว่า อำนาจอธิปไตย หรืออำนาจอิสระสูงส่งในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน ประชาชนมีหน้าที่ที่จะต้องหวงแหนอำนาจอิสระของตนไว้ มิให้ถูกทำลาย การที่ประชาชนจะรักษาระบอบประชาธิปไตยไว้ได้ให้คงอยู่ถาวรนั้น ประชาชนจะต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หรือมีจิตใจแบบประชาธิปไตยนั่นเอง

จึงอาจกล่าวได้ว่า ประโยชน์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ

1. เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาประยุกต์ ในทางรัฐศาสตร์ โดยใช้แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองมา วิเคราะห์และอธิบาย ปรัชญาการเมืองทางการเมืองของไทย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ เสถียรภาพของการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย เพื่อประโยชน์ในการอธิบาย วิเคราะห์ระบบการเมืองไทย

1

Henry B. Mayo, An Introduction to Democratic Theory (New York : New York University Press, 1960), p. 17.

2. เพื่อความก้าวหน้าในวงวิชาการรัฐศาสตร์ ในแง่ของการ เป็นความรู้พื้นฐานของการศึกษาวิจัย ในสิ่งที่ได้ศึกษามาแล้วในอดีต ก่อให้เกิดการสะสมความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น การศึกษาวิจัยถึงกลุ่มประชากรใหม่ ๆ จะเป็นประโยชน์ต่อความก้าวหน้าทางวิชาการของวิชารัฐศาสตร์ของไทย

3. เพื่อเป็นเอกสาร และข้อมูลประกอบการศึกษาค้นคว้าต่อ ๆ ไป ผลการศึกษาวิจัยที่ได้รับ อาจใช้ประกอบการพิจารณา กำหนดหลักการ นโยบาย ในช่วยการพัฒนาการเมืองไทย ของบุคคลที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไป ในแง่ที่จะช่วยส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนมีความรักและศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น

แนวความคิดในทางทฤษฎี

วัฒนธรรมทางการเมือง กับการพัฒนาทางการเมือง

ก. การพัฒนาทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย

จากการศึกษาวิจัยของนักรัฐศาสตร์เป็นจำนวนมากที่ได้เสนอทฤษฎีและผลการวิจัยโดยการศึกษาเปรียบเทียบสังคมต่าง ๆ ทั่วโลกโดยมุ่งเน้นในด้านการพัฒนาการปกครองแบบประชาธิปไตย¹ สำหรับปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดเสถียรภาพของการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น พอจะสรุปได้ดังนี้

ลูเซียน พาย อธิบายว่า ระบอบประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับ ความสำเร็จในการรวมชาติ และการสร้างชาติ ได้แก่ ความสามารถของระบบที่จะรักษาไว้ซึ่งความเป็นระเบียบ

¹ ทินพันธุ์ นาคะตะ, "การพัฒนาทางการเมือง : บทวิเคราะห์และสำรวจเอกสารทางวิชาการ," พัฒนบริหารศาสตร์ 14 (มกราคม, 2516).

เรียบร้อยของสังคม การที่มีความรู้สึกในฐานะที่เป็นพลเมือง มีการสร้างสถาบันต่าง ๆ ของรัฐ การสร้างความเห็นชอบร่วมกันระหว่างผู้นำกับมวลชนในส่วนต่าง ๆ ของสังคม และได้ อธิบายต่อไปว่า การพัฒนาทางการเมืองขึ้นอยู่กับแนวความคิดของความเท่าเทียมกัน และ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งอยู่บนฐานของการแผ่ขยายขอบเขตของการเข้ามา มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของประชาชน¹

ฮันติงตัน อธิบายว่า ระบอบประชาธิปไตย ขึ้นอยู่กับการสร้างความเจริญของ สถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ทั้งในด้านการพัฒนาขององค์การและกระบวนการทางการเมือง ซึ่งจะนำไปสู่การมีเสถียรภาพ ทั้งนี้ หากสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ มีจุดอ่อนในแง่ของ การปรับตัว ความสลับซับซ้อน ความเป็นอิสระ และความต่อเนื่อง ความเสื่อมโทรมทาง การเมืองอาจเกิดขึ้นได้ หากกระบวนการเมืองนั้น ๆ ไม่สามารถพัฒนาตนเองให้ทัดเทียมกับ การเปลี่ยนแปลง และความเคลื่อนไหวทางสังคม²

ลิปเซท อธิบายว่า ระบอบประชาธิปไตย ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและ สังคม 4 ประการ ได้แก่ ความมั่งคั่ง การพัฒนาอุตสาหกรรม ความเป็นสังคมเมือง (Urbanization) และความเจริญทางการศึกษา³

1
Pye, Aspects of Political Development, pp. 37-38, 39-40, 45-46, 65.

2
Samuel P. Huntington, Political Order in Changing Society (New Heaven : Yale University Press, 1969), pp. 12-24.

3
Seymour M. Lipset, Political Man : The Social Bases of Politics (New York, : Garden City : Doubleday & Company, 1963), pp. 27-58.

ส่วน อัลมอนต์ เพาเวลล์ ใ้ข้ออธิบายไว้เช่นกันว่า ขึ้นอยู่กับระดับของการมี
วัฒนธรรมทางการเมืองที่มีเหตุผล การมองโลกตามความเป็นจริง การมีความคิดและความ
เชื่อที่มีเหตุผล รู้จักวิเคราะห์

จากแนวความคิดของนักรัฐศาสตร์ที่ยกมาพอเป็นสิ่งเขปนนี้ จะเห็นได้ว่า ปัจจัย
หรือเงื่อนไขของการพัฒนาทางการเมืองมีหลายลักษณะ ความสำเร็จของการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยย่อมต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เป็นอันมาก และอาจกล่าวได้ว่า ในทาง
กลับกัน เสถียรภาพหรือความสำเร็จของระบอบประชาธิปไตยก็ก่อให้เกิดความเจริญของ
ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านั้นด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งต่อการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตย ก็คือ การมีวัฒนธรรมทางการเมือง หรือการมีจิตใจแบบประชาธิปไตย
ของประชาชน เพราะสิ่งนี้จะมีผลอย่างมากต่อความสำเร็จของระบอบประชาธิปไตย รวมทั้ง
ต่อความสำเร็จในด้านอื่น ๆ ที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดเสถียรภาพของการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยอีกโสดหนึ่งด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า ความมั่นคงของระบบการปกครองแบบ
หนึ่งแบบใด ย่อมขึ้นอยู่กับคนในสังคมนั้นมีจิตใจที่จะส่งเสริมให้เป็นไปตามการปกครองแบบนั้น
ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็ระบบประชาธิปไตยในสหรัฐอเมริกา หรือระบบเผด็จการแบบคอมมิวนิสต์
ในโซเวียตรัสเซีย ดังนั้น การปกครองแบบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ก็ต่อเมื่อ
คนส่วนมาก ทั้งที่เป็นฝ่ายปกครอง และฝ่ายผู้ถูกปกครองมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย²

ประชาธิปไตยนั้นจึงเป็นการพัฒนาทางการเมืองอย่างหนึ่ง เพราะเป็นทั้งแนวความคิด
และระบบการปกครอง และเป็นระบบการปกครองในแบบอุดมคติที่สังคมต่าง ๆ ต้องการ

004844

¹ Almond and Powell, Comparative Politics : A Developmental Approach, pp. 23-25, 50-63.

² ทินพันธุ์ นาคะตะ, "ประชาธิปไตย : ความหมาย ปัจจัยเอื้ออำนวย และการสร้างจิตใจ," วารสารธรรมศาสตร์, 3 (กุมภาพันธ์, 2517) : 8-21.

จะยึดถือใช้เป็นหลักในการปกครอง เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาล มีนักปราชญ์เป็นจำนวนมาก อาทิ จอห์น ล็อก และ รัสโซ พยายามชี้ให้เห็นว่า ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด

ข. วัฒนธรรมทางการเมือง

ไคกลาวมาแล้วว่า วัฒนธรรมทางการเมืองนั้น มีอิทธิพลต่อความมั่นคง หรือความสำเร็จของระบบการปกครองในแต่ละสังคม ฉะนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนในแต่ละสังคม จึง เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่ต่อระบบการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมือง มีความหมายแตกต่างไปจากวัฒนธรรมโดยทั่วไป กล่าวคือ วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นระบบย่อยของระบบวัฒนธรรมทั้งหมด¹ ส่วนอัลมอนต์ ไคอธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นแบบแผนของทัศนคติ และความเชื่อของบุคคลที่มีต่อระบบการเมือง และส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง โดยจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ Cognitive Orientation คือ ความรู้ ความเข้าใจ และความเชื่อที่มีต่อวัตถุและระบบการเมือง Affective Orientation คือ ความรู้สึกที่มีต่อวัตถุ และระบบการเมือง และ Evaluative Orientation คือ ความรู้สึกที่มีลักษณะเป็นการประเมินค่า ทัดสิน และมีความคิดเห็นที่มีต่อกิจกรรมทางการเมือง และปรากฏการณ์ทางการเมือง² ส่วน บลูมท์ ไคอธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง ส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมโดยทั่วไปของสังคม โดยเฉพาะจะเกี่ยวข้องกับการเมือง การปกครอง ส่วนประกอบอันสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง ได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อ และ

¹ กมล สมวิเชียร, "วัฒนธรรมการเมืองไทย กับการพัฒนาการเมือง,"
วรรณไวทยาการ : รัตนาสาร (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514) : 42.

² Gabriel A. Almond, "Comparative Political Systems," Journal of Politics, 18 (August, 1956), : 398.

ทัศนคติทางอารมณ์ รวมทั้งการให้ความสนับสนุนโดยทั่วไปจากสมาชิกภายในระบบการเมือง¹ ส่วน อัลมอนต์ และ เวอร์บา ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง การรับรู้ทางการเมือง และทัศนคติของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง ซึ่งทัศนคติเหล่านี้จะมีส่วนในการกำหนดบทบาทของสมาชิกแต่ละคนในระบบการเมืองนั้น โดยได้แบ่งประเภทวัฒนธรรมทางการเมือง ออกเป็น 3 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคัมแคบ (Parochial Political Culture) หมายถึง วัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคล ที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง ไม่รับรู้ถึงการปฏิบัติงานขององค์กรทางการเมือง และไม่คิดว่าตนเองจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง แบบที่สองได้แก่ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพรพ้า (Subjective Political Culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่ยอมรับในอำนาจของรัฐบาล มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองและระบบการเมืองโดยทั่วไป แต่ไม่สนใจจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ว่าในระดับใดและแบบที่สาม ได้แก่ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามามีส่วนร่วม (Participant Political Culture) เป็นวัฒนธรรมของบุคคลที่สนใจในระบบการเมืองทั่ว ๆ ไป รับรู้ต่อโครงสร้างทางการเมือง และการบริหาร และเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง² และ พาย ได้เสนอว่า วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นเรื่องของทัศนคติ ความเชื่อ และสภาวะแห่งจิตใจ ซึ่งมีส่วนส่งเสริมให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ตลอดจนการทางการเมือง ซึ่งจะกำหนด

¹ William T. Bluhm, Ideologies And Attitudes : Modern Political Culture (New Jersey : Prentice-Hall, 1974), pp. 5-6.

² Almond and Verba, The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nations, p. 12.

พฤติกรรมในทางการเมืองอีกด้วย¹ อาจสรุปได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองนั้น เป็นเรื่องของทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ของสมาชิกของบุคคลในแต่ละสังคม ที่มีต่อวัตถุ และส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง ซึ่งจะมีส่วนกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลแต่ละคนต่อไป และวัฒนธรรมทางการเมืองของสมาชิกในแต่ละสังคม จะเป็นสิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่มีต่อความสำเร็จของการปกครองของสังคมนั้น อาทิ มีการยอมรับกันว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ระบอบประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกาดำรงอยู่ได้นั้น เป็นเพราะชาวอเมริกันมีความเชื่อมั่นศรัทธาในระบบนี้ มีจิตใจและบุคคลิกภาพเป็นประชาธิปไตย หรือมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย² นั้นเอง

วัฒนธรรมทางการเมืองนั้น จะถูกกำหนด หรือเป็นผลสืบเนื่อง โดยประวัติศาสตร์ ภูมิหลัง ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

เงื่อนไขประการสำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง ต่อความสำเร็จของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ก็คือ การที่พลเมืองในสังคมนั้น มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หรือมีจิตใจแบบประชาธิปไตย คือ มีทัศนคติ ความเชื่อที่มีเหตุผล รู้จักวิเคราะห์วิจารณ์ และ

¹ Lucian W. Pye and Sydney Verba, eds. Political Culture and Political Development (Princeton : Princeton University Press, 1962), :p. 7.

² สัจจิต บุญบงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย," ใน วรรณไวทยากร : วิทยาศาสตร์ (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), : 9-10, 20.

มองโลกตามความเป็นจริง ในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการใช้อำนาจหน้าที่ และการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ¹ ซึ่งหากเกิดความสำเร็จของประชาธิปไตยขึ้นใน สังคมใดแล้ว ความเจริญในส่วนต่าง ๆ ของสังคมก็จะเป็นผลตามมา ในทางตรงกันข้าม หากพลเมืองในสังคมใด ไม่มีจิตใจแบบประชาธิปไตย แต่นิยมการใช้อำนาจแบบเผด็จการ ก็จะเป็นการยากที่จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยในสังคมนั้นสำเร็จลงไปได้

จากการศึกษาวิจัยของนักรัฐศาสตร์ต่าง ๆ ที่ผ่านมา อาจสรุปถึงลักษณะ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หรือการมีจิตใจแบบประชาธิปไตย ได้ดังนี้ คือ

1. จะต้องมีเชื่อมั่น หรือศรัทธาต่อหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ พลเมืองในสังคมนั้น ๆ ต้องการให้มีการปกครองระบบนี้มากกว่าระบบอื่น ๆ รวมทั้งเห็นด้วย กับหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และ เพื่อประชาชน
2. จะต้องมีค่านิยมและเชื่อถือในหลักความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล หลักความ เสมอภาคของบุคคล หลักแห่งเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น รวมทั้งเคารพในสิทธิเสรีภาพ ของบุคคลอื่นในการพุดแสดงความคิดเห็น และการแสดงออก แม้ว่าความคิดเห็นเหล่านั้นตนเอง จะไม่เห็นด้วยก็ตาม² ผู้ที่มีจิตใจแบบประชาธิปไตย จะต้องยอมรับหรือมีความอดกลั้นต่อการ

¹ Pye and Verba (eds.) Political Culture and Political Development, pp. 22, 536, 552.

² James W. Prothro and Charles W. Grigg, "Fundamental Principles of Democracy : Bases of Agreement and Disagreement," Journal of Politics, 22 (May 1960) 276-94 ; and Herbert McClosky, "Consensus and Ideology in American Politics," American Political Science Review, 63 (June 1964) 361-82. อ้างใน ทินพันธุ์ นาคะตะ, "ประชาธิปไตย : ความหมาย ปัจจัยเอื้ออำนวย และการสร้างจิตใจ," วารสารธรรมศาสตร์ 3 (กุมภาพันธ์, 2517), : 16.

ปฏิบัติที่แตกต่างไปของผู้อื่น หากพฤติกรรมเหล่านั้น มิได้ขัดต่อการใช้สิทธิเสรีภาพของตน

3. เคารพในกติกาของการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ หลีกเลี่ยงการตัดสินใจด้วยเสียงข้างมาก โดยมีข้อผูกพันที่จะต้องได้รับการปฏิบัติตามจากทุก ๆ ฝ่าย ทั้งนี้จะต้องให้ความคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพของเสียงส่วนน้อยด้วย เพื่อเป็นหลักประกันว่า การแก้ไขปัญหานั้น ๆ กระทำไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม โดยวางอยู่บนพื้นฐานของหลักแห่งเสรีภาพและความเสมอภาค ส่วนเสียงส่วนน้อยที่ไม่เห็นด้วยก็จะได้รับการคุ้มครองมิให้จะถูกกำจัดออกไปจากสังคม ยิ่งไปกว่านั้น การปกครองแบบประชาธิปไตย ยังเน้นถึงการปฏิบัติต่อกันอย่างยุติธรรม การเคารพในกฎหมาย และสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการพิจารณาคดีตามกฎหมายโดยยุติธรรมอีกด้วย¹

4. มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครอง² โดยติดตามข่าวสารและกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาล การแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ และเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการตัดสินใจหรือกำหนดนโยบายของรัฐบาล รวมทั้งการใช้สิทธิเลือกตั้ง

5. ต้องเป็นผู้มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน และมีความเชื่อมั่นในตัวเอง³

¹
Ibid.

²
Almond and Verba, pp. 54-58, 79, 137, 246 and Alex Inkeles, "Participant Citizenship in Six Developing Countries," American Political Science Review, 63 (December, 1966), 1120-41, Ibid., p. 17.

³
Almond and Verba, The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nations Chapter VII and Lester W. Milbrath, Political Participation : How and Why do People Get Involved in Politics (Chicago: Rand-McNally & Company, 1966), pp. 56-58, 62-63, 156-57, Ibid., p. 17.

อาทิ มีการปฏิบัติในฐานะที่เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ดี ได้แก่ การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง มีความเชื่อมั่นอยู่เสมอว่าจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือกำหนดนโยบายของรัฐบาล โดยเหตุความสำคัญของการปฏิบัติเช่นนั้นว่าเป็นประโยชน์ต่อสังคม รวมทั้ง การปฏิบัติตามกฎหมาย การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม และการเสียภาษี เป็นต้น

6. เป็นผู้ที่มีความทะนุถนอมโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจในเพื่อนมนุษย์ และมีความเชื่อมั่นในตัวเจ้าหน้าที่และสถาบันของทางราชการ¹ สิ่งนี้บ่งชี้ถึงความจำเป็นต่อความสำเร็จของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอยู่ไม่น้อย เพราะการเมืองเป็นเรื่องของความร่วมมือร่วมใจกันและไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จของการดำเนินงานของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ได้ ประชาชนจะต้องเชื่อมั่นและศรัทธาว่าระบอบประชาธิปไตย จะช่วยแก้ปัญหาและภาวะวิกฤตต่าง ๆ ของสังคมได้ดีกว่าระบบการปกครองอื่น ๆ ต้องมีความเชื่อว่า มนุษย์สามารถปกครองตนเองได้ การมองโลกในแง่ดี จะช่วยให้มนุษย์เอาชนะสิ่งแวดล้อมได้ ทั้งนี้ ระบอบประชาธิปไตยจะช่วยให้เกิดความมั่นใจแม้จะเป็นไปอย่างเชื่องช้าก็ตาม

7. จะต้องรู้จักการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุมีผล และในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการใช้อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานของทางราชการ² กล่าวคือ

¹ Morris Rosenberg, "Misanthropy and Political Ideology,"

American Sociological Review, 21 (December, 1956), pp. 690-95, Ibid., p. 18.

²

Pye and Verba (eds.) Political Culture and Political Development pp. 22, 536, 552, Ibid., p. 18.

ประชาชนจะต้องคอยตรวจสอบการใช้อำนาจของข้าราชการและผู้มีอำนาจการเมืองอยู่เสมอ โดยการตรวจสอบ คัดค้าน และเหนี่ยวรั้ง มิฉะนั้น อาจจะนำความหายนะมาสู่สังคมได้

๘. ในประการสุดท้าย จะต้องเป็นผู้ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ กล่าวคือ ในสังคมใดหากคนส่วนใหญ่มีจิตใจดังกล่าว ก็เป็นการยากที่จะทำให้ระบอบประชาธิปไตย ประสบความสำเร็จจริงได้ ผู้ที่มีจิตใจแบบเผด็จการนั้น คือ ผู้ที่มอบความรับผิดชอบใน ทุกสิ่งทุกอย่างไว้กับผู้นำ ชอบการใช้อำนาจเด็ดขาด การอ่อนน้อมยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ โดยปราศจากการโต้แย้งหรือวิพากษ์วิจารณ์ ฯลฯ การนิยมระบบเจ้าขุนมูลนาย การไม่ ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล การไม่ยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น ในการใช้สิทธิเสรีภาพ ของเขา และการยึดมั่นในค่านิยมแบบเดิม รวมทั้ง การมีความคิดอ่านที่ตรงข้ามกับการมีจิตใจ แบบประชาธิปไตย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

นอกจากนั้น คาเนียด วิท ยังได้อธิบายไว้ว่า ทรรศนะคติแบบประชาธิปไตยนั้น ในประการแรกได้แก่การที่บุคคลแต่ละคนมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ เป็นการมองโลกในแง่ดี ประการที่สอง ได้แก่การมีทัศนคติที่ว่า รัฐบาลเป็นเครื่องมือของสังคม การเมืองเป็นสิ่งจำเป็น สำหรับประชาชน มิใช่เป็นเรื่องสกปรกและมีแต่การคอร์รัปชัน ประการที่สาม ได้แก่การมี ความเชื่อที่ว่า สิทธิเสรีภาพ เป็นสิ่งที่ควรหวงแหนของมนุษย์ และเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับความ เป็นมนุษย์ รวมทั้ง รัฐบาลเป็นผู้รับใช้ของประชาชน หากรัฐบาลไร้ประสิทธิภาพ ประชาชน สามารถเปลี่ยนแปลงรัฐบาลได้

¹ Robert A. Dahl, Modern Political Analysis, (New Jersey :

Prentice Hall, 1963), pp. 91-92 and T.W. Adorno, et al., The Authoritarian Personality (New York : Harper, 1950), p. 222-79, Ibid., p. 18.

² Daniel Wit, Comparative Political Institutes (New York : Holt,

1963), pp. 112-121.

กล่าวโดยสรุป การมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หรือมีจิตใจแบบประชาธิปไตย นั้นได้แก่ การที่มีความเชื่อมั่นศรัทธาและสนับสนุนหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย เคารพในศักดิ์ศรี ความเสมอภาค และเสรีภาพของบุคคล เคารพในกฎหมาย เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง มีความสำนึกในหน้าที่พลเมือง ไว้วางใจในเพื่อนมนุษย์ รู้จักการวิพากษ์วิจารณ์ และไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ

ค. กระบวนการถ่ายทอดอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง

พลเมืองในแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองในลักษณะใดนั้น อาจกล่าวได้ว่า เป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง หรือการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งมีสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน ความสัมพันธ์ทางสังคม สถาบันศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี มรดกทางประวัติศาสตร์ในแต่ละสังคม สื่อมวลชน และประสบการณ์ที่มีต่อกระบวนการทางการเมือง รวมทั้ง สถาบันทางการเมืองการปกครองของสังคมนั้น ๆ

กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง หรือการอบรมกล่อมเกลาวัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง การเรียนรู้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับการเมืองหรือไม่ก็ตาม ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมือง และพฤติกรรมทางการเมือง ดังนี้ อัลมอนด์ และเพาเวลด์ อธิบายไว้ว่า เป็นปัจจัยหลักสำคัญที่สามารถรักษา และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวัฒนธรรมทางการเมืองได้ ดังนั้น การมีจิตใจแบบประชาธิปไตย จึงขึ้นอยู่กับว่า สถาบันต่าง ๆ นั้นมีส่วนอบรมกล่อมเกลาให้ประชาชนในสังคมมีจิตใจแบบประชาธิปไตยหรือไม่แค่นั้น¹ เพียงใด

¹ See, Almond and Powell, Comparative Politics : A Developmental Approach, pp. 64-72, and Almond & Coleman, eds., The Politics of Developing Areas pp. 31-43 "Every political system relies on certain methods of political socialization," See also Thinapan Nakata, The Problems of Democracy in Thailand, pp. 31.

อย่างไรก็ดี การที่จะกล่าวว่าการขยายตัวของวัฒนธรรมทางการเมืองในระดับใด หรือสถาบันทางสังคมใด จะมีอิทธิพลมากกว่ากันนั้น เป็นสิ่งที่ลำบากที่จะกำหนดลงไป ดังเช่น โคลแมน ได้อธิบายว่า อิทธิพลในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองมีหลายทาง แม้ว่าการศึกษาจะช่วยให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับประชาธิปไตยได้ก็ตาม แต่สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นนั้น อาจถูกครอบงำ ลบเลือนไปเสียก็ได้เนื่องจากประสบการณ์ และการอบรมกลมเกลียวแบบอื่น ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่า การอบรมในสถาบันการศึกษานั้น แม้ว่า อาจจะมีส่วนเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยได้ก็ตาม แต่วัฒนธรรมทางการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นมานั้น อาจจะถูกครอบงำ และลบเลือนไปได้ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของระบบการเมืองที่ต้องการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย แต่ต้องเผชิญอุปสรรคจากอิทธิพลของสถาบันดั้งเดิม นอกจากปัญหาดังกล่าวนี้แล้ว ปัญหาอีกลักษณะหนึ่งได้แก่ การที่ระบบการเมืองบางระบบ มีกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีลักษณะขาดการต่อเนื่อง ไม่คงเส้นคงวา หรือมีการขัดแย้งกัน ซึ่งจะมีผลต่อการสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ที่มีลักษณะแห่งการขัดแย้ง ings เครียด และแตกร้าวได้ ซึ่งจะนำไปสู่ความไร้เสถียรภาพของระบบการเมือง ดังจะเห็นได้จาก ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ กล่าวคือ เมื่อการอบรมกลมเกลียวในระดับครอบครัว โรงเรียน และสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ไม่สามารถจะเข้ากันได้ หรือสอดคล้องกับเงื่อนไขและสภาพความเป็นจริงแล้ว ก็ไม่อาจสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่มั่นคง และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ เช่น ในเม็กซิโก วัฒนธรรมทางการเมืองมีลักษณะขัดแย้งและขาดการต่อเนื่องกับกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองแบ่งออกเป็นสองลักษณะ คือ วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นปกครองที่มีลักษณะปฏิวัติ และวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนที่มีลักษณะดั้งเดิม ซึ่งถูกกำหนดโดยกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบด้าดั้ง

1

James S. Coleman, ed., Education and Political Development

(Princeton : Princeton University Press, 1965), p. 20.

หรือในอีกคำคือ กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองจะเน้นในแนวความคิดของการพัฒนาการเมืองในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะขัดแย้งกันเอง ทำให้มีวัฒนธรรมทางการเมืองในลักษณะขัดแย้งและแตกร้าง และมีลักษณะความเป็นราษฎรที่ไม่ไว้วางใจต่อกัน¹ ซึ่งจากสภาพความเป็นจริงเช่นนี้ ทำให้นำไปสู่สภาวะความไร้เสถียรภาพของระบบการเมืองเพราะปราศจากวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงอาจสรุปได้ว่า ระบบการเมืองใดก็ตาม จะมีเสถียรภาพทางการเมืองได้ ก็ต่อเมื่อระบบการเมืองนั้น มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องต่อกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการที่จะมีวัฒนธรรมทางการเมืองในลักษณะดังกล่าวได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ระบบการเมืองนั้นจะต้องมีกระบวนการอบรมกล่อมเกลாதองการเมืองที่มีลักษณะของความต่อเนื่อง และสอดคล้องต่อกัน²

กระบวนการอบรมกล่อมเกลாதองการเมือง คือ การอบรมกล่อมเกล่า ปลุกฝังทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมทางการเมืองในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดยผ่านทางสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมในหลายระดับ จึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคม รวมทั้ง วัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนในแต่ละสังคมเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นอย่างหนึ่งที่จะนำมาซึ่งการสร้างควมมั่นคงหรือเสถียรภาพของระบบการเมืองในสังคมนั้น ๆ

สมมติฐาน

เนื่องจากโครงการศึกษาวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายว่า เพราะเหตุใดการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยจึงยากที่จะสำเร็จได้ โดยเน้นในเรื่องวัฒนธรรมทางการเมือง สิ่งที่ได้อธิบายมาแล้วแต่ต้นนั้นอาจสรุปได้ว่า ความมั่นคงของระบบการเมืองการ

¹ Pye and Verba, eds., Political Culture and Political Development, pp. 18, 282-239, 330-95 quoted in Thinapan Nakata, The Problem of Democracy..., pp. 40.

² Ibid., p. 37.

ปกครองในแต่ละสังคมนั้น ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนในสังคมนั้น โดยจะต้องสอดคล้องและเข้ากันได้กับระบบการปกครองนั้นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง และปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดวัฒนธรรมทางการเมือง ก็คือ กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง หรือกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองนั้นเอง

ในกรณีของสังคมไทยนั้น ได้มีนักรัฐศาสตร์พยายามที่จะอธิบายถึงสาเหตุของปัญหาดังกล่าวอยู่หลาย ๆ ลักษณะ¹ แต่เหตุผลประการสำคัญที่น่าสนใจยังมีอยู่น้อยในปัจจุบัน ได้แก่ สาเหตุที่ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยมีลักษณะไม่เอื้ออำนวย หรือสอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้ได้มีการศึกษาวิจัยในกลุ่มประชากรต่าง ๆ มาแล้ว² ด้วยเหตุผลดังกล่าวประกอบกับตระหนักถึงความสำคัญ ของกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองในระดับสถาบันการศึกษาชั้นอุดมศึกษา โดยเฉพาะในระดับบัณฑิตศึกษา

¹ กระมล ทองธรรมชาติ, รัฐสภาในระบอบการปกครองไทย, พงศ์เพ็ญ ศักนันทาภัย, ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย.

² โปรดดูผลงานการศึกษาวิจัยของ ทินพันธุ์ นาคะตะ และ สุจิต บุญบงการ เป็นอาทิ ในเชิงอรรถที่อ้างแล้ว รวมทั้ง อุเทน ปัญโญ "การศึกษาทัศนคติของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต่อการเมือง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513) ; สำเนา ขจรศิลป์ "ทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่มีต่อการเมือง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท แผนกวิชาพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2514) ; สมศักดิ์ ส่งสัมพันธ์ "นิตินักศึกษากับวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), และ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ "วัฒนธรรมทางการเมืองของครูในกรุงเทพมหานคร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519) เป็นอาทิ.

จึงได้ให้นักศึกษาระดับปริญญาโท ของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เป็นประชากรกลุ่มตัวอย่าง ด้วยเหตุผลที่ว่า นักศึกษาในระดับดังกล่าว อย่างน้อยจะได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรีมาแล้ว ส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ในการทำงาน และในอนาคตอันใกล้จะเป็นผู้นำของสังคมไทย

เพื่อให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นไปอย่างมีระบบ จึงขอกำหนดตัวแปร และสมมติฐาน ดังนี้

1. ตัวแปรที่เป็นผล (Dependent Variables) ได้แก่ การมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในแง่ที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและความสำนึกในหน้าที่พลเมือง
2. ตัวแปรที่เป็นเหตุ หรือตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ ปัจจัยที่จะมีอิทธิพลทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองเบี่ยงเบนไป ได้แก่ เพศ อายุ สาขาวิชา (ขณะที่ศึกษา) อาชีพ และประสบการณ์ในการทำงาน (ระยะเวลาที่ทำงานมาแล้ว)

สมมติฐาน :

- สมมติฐานที่ 1 โดยทั่วไปนักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยค่อนข้างน้อย และจะถูกครอบงำโดยทัศนคติทางการเมืองแบบเผด็จการ
- สมมติฐานที่ 2 นักศึกษาส่วนใหญ่จะมีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองค่อนข้างต่ำ
- สมมติฐานที่ 3 นักศึกษาหญิงจะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยน้อยกว่านักศึกษายาย
- สมมติฐานที่ 4 นักศึกษาหญิงจะมีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองน้อยกว่านักศึกษายาย
- สมมติฐานที่ 5 ยิ่งมีอายุมากขึ้น นักศึกษาจะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยน้อยลง

- สมมติฐานที่ 6 ยิ่งมีอายุมากขึ้น นักศึกษาจะมีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองน้อยลง
- สมมติฐานที่ 7 นักศึกษาคณะรัฐประศาสนศาสตร์ และคณะพัฒนาการเศรษฐกิจ จะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย มากกว่านักศึกษาคณะบริหารธุรกิจและคณะสถิติประยุกต์
- สมมติฐานที่ 8 นักศึกษาคณะรัฐประศาสนศาสตร์ และคณะพัฒนาการเศรษฐกิจ จะมีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองมากกว่านักศึกษาคณะบริหารธุรกิจและคณะสถิติประยุกต์
- สมมติฐานที่ 9 นักศึกษาที่ยึดหรือเลือกแนวทางประกอบอาชีพราชการจะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยน้อยกว่านักศึกษาที่ยึดหรือเลือกแนวประกอบอาชีพอื่น ๆ
- สมมติฐานที่ 10 นักศึกษาที่ยึดหรือเลือกแนวทางประกอบอาชีพราชการ จะมีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองน้อยกว่านักศึกษาที่ยึดหรือเลือกแนวทางประกอบอาชีพอื่น ๆ
- สมมติฐานที่ 11 ยิ่งทำงานนานขึ้น นักศึกษาจะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยน้อยลง
- สมมติฐานที่ 12 ยิ่งทำงานนานขึ้น นักศึกษาจะมีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองน้อยลง